

Türkiye’de Ticaret Liselerinin Kuruluş Öyküsü

Prof. Dr. Oktay GÜVEMLİ
Marmara Üniversitesi, E. Öğretim Üyesi

Özet

Ticaret Liselerinin Hamidiye Ticaret Mektebi'nin (Marmara Üniversitesi) kuruluş yılını (1883) ilk kuruluşları olarak benimsemelerinin yanıltıcı olduğu düşünülmektedir. Çünkü, 1883 yılındaki idadi sınıfları, hazırlık sınıflarıdır, diploma vermemektedir ve Hamidiye Ticaret Mektebi'nin bir parçasıdır; ayrı okul niteliği taşımamaktadır. İlk ticaret liselerinin İstanbul'da Ticaret Mekteb-i Ali'sinin ders programlarının ağır olması ve öğrencilerin bu programları izlemede güçlük çekmeleri üzerine Kısm-i Evvel adı ile 1914-15 ders döneminde kurulduğu görülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Ticaret eğitimi, Ticaret Lisesi, Yüksek Ticaret, Marmara Üniversitesi.

Abstract (The Establishment story of Commercial High Schools in Turkey)

It is supposed to be misleading to assume 1883, the establishment year of Hamidiye Commercial School (Marmara University), as the first emergence of Commercial High Schools. Because the classes established in 1883 were preparation classes and they were part of Hamidiye Commercial School those which do not give a degree. Due to the intensive course schedule at Mekteb-i Ali, the first Commercial High School entitled Kısm-i Evvel was established in 1914-15.

Key Words: Education of Commerce, Commercial High School, High Commerce Marmara University.

1. Giriş

Bugün Ticaret Meslek liseleri olarak adlandırılan eğitim kurumlarının sayısı 300 dolayındadır. Yılda 100.000 dolayında mezun vermektedirler. Bunlar, işletmelerin muhasebe, finansman, insan kaynakları, tedarik vb. bölümlerine orta derece teknik eleman yetiştiren eğitim kurumlarıdır.

Bu kurumlar, yeni yüzyıla büyük sıkıntı içinde girmişlerdir. Mezunlara en büyük talep, eskiden olduğu gibi muhasebeden gelmektedir. 3568 Sayılı muhasebe meslek yasası ile bu okul mezunlarına Serbest Muhasebeci unvanı veriliyordu. Ancak,

TÜRMOB çatısı altındaki SM-SMMM Odaları'nda, SM'lerin sayısal artışlarında ortaya çıkan dengesizlik, staj sonrası bunlara verilen SM unvanında kısıtlamalara yol açmıştır. Dolayısıyla, bu lise mezunlarının muhasebe meslek yasası çerçevesinde gelişmelerinde büyük engeller vardır.

Ticaret liselerinin önündeki ikinci sıkıntı, yüksek tahsil olanaklarındaki kısıtlamalardır. YÖK düzeni, İmam Hatip Liseleri mezunlarına, karşılaşılan siyasi baskı karşısında, yüksek tahsil imkanını sınırlarken, konuyu meslek liseleri olarak ele almakta ve bu arada Ticaret Lisesi mezunlarının da İİBF'ne girmelerinin önünü

tıkamaktadır. Oysa, Ticaret Liseleri bu fakültelerin alt yapıları arasında yer almaktadır. Bu arada, Ticaret Lisesi mezunlarının sadece, iki yıllık meslek yüksek okullarına kabul edilme sonuçlarının bulunduğunu belirtmek uygun olacaktır.

2. XIX. Yüzyılda Ticaret Eğitiminin Doğuşu

Bugün Marmara Üniversitesi'nin amblesiminde, kuruluş yılı 1883 olarak yer alır. Bu kurumun tarihinde, sözü edilen yılda, Hamidiye Ticaret Mektebi olarak kurulduğu yazılıdır. Hamidiye adı, Sultan Abdül-hamid'in, okulun kuruluşuna maddi destek sağlamasından gelmektedir. Eğitim tarihçileri ilk kez devlet dışındaki insan gücü taleplerini de karşılayacak bu okulun bü-yük güçlüklerle kurulabildiğini anlatırlar.¹ İlk teşebbüs 1861'de olmuş, okul 1883 yılında dördüncü teşebbüste kurulabilmiştir. Kurulduktan sonra da büyük güç-lüklerle tutunabilmiştir.²

Okulun 25 Zilhicce 1300 (3 Ekim 1883) tarihli Kuruluş Nizamnamesi 27 maddedir.³ Sözü edilen 27 maddenin bugünkü Türkçe ile kısaltılmış şekli aşağıdaki gibidir.

Madde 1: İstanbul'da ticaret erbabı yetiştirilmek üzere gündüz eğitim yapacak Hamidiye Ticaret Mektebi adı ile bir okul kurulmuştur.

Madde 2: Alınacak öğrenciler 15-25 yaş-ları arasında olacaktır. 200 öğrenci alınacaktır.

Madde 3: Alınacak öğrenciler Rüştüye (orta okul) diplomalarına sahip olacaklardır. Sınav ile alınacaklardır.

Madde 4: Bu sınavlar, okul öğretmenleri, Ticaret Bakanlığı ve ticaret Odası temsilcileri tarafından yapılacaktır.

Madde 5: Mekteb-i Sultani'den (liseden) mezun olanlar sınava tabi tutulmazlar.

¹ Ergin, Osman: Türkiye Maarif Tarihi, Cilt: 3-4, sayfa: 1131 vss. 1977, İstanbul.

- Akyüz, Yahya: Türk Eğitim Tarihi, sayfa: 207 vss., 5. baskı, 1994, İstanbul.

² Güvenli, O.: Türk Devletleri Muhasebe Tarihi, Cilt: 3, sayfa: 103 vss., 1999, İstanbul.

³ Başbakanlık Osmanlı Arşivi- A. DVN. MKL 2515.

Madde 6: Öğrencilerin %10'u yoksullardan olacak ve bunlardan ücret alınmayacaktır. Öteki öğrencilerden her üç ayda bir yarım Osmanlı altını ücret alınacaktır.

Madde 7: Öğrencilerin okulu bitirme sınavları, okul öğretmenleri, Ticaret Bakanlığı ve Ticaret Odası temsilcilerinden oluşan bir heyet tarafından yapılacaktır.

Madde 8: Öğrencilere tekdir, tard gibi cezalar verilebilecektir.

Madde 9: Her altı ay sonunda sınavlar yapılacaktır.

Madde 10: Okulun üniforması yoktur, temiz elbise giymek yeterlidir.

Madde 11: Ders kitapları ve araçları, bedeli karşılığında okul idaresince temin edilecektir.

Madde 12: Okul Cuma ve Pazar günleri tatil olacaktır.

Madde 13: Müstemi (diploma almaya-cak öğrenci) sıfatı ile okula devam edenlere devam ettikleri dersleri belirten belge verilecektir.

Madde 14: Müstemi sıfatıyla okula devam eden öğrenciler otuz guruş ücret ödeyeceklerdir.

Madde 15: Okulun programında yer alacak dersler aşağıdaki gibidir:

- Ticari ve mali hesap
- Ticari mallar
- Ticari coğrafya
- Tek ve çift yanlı kayıt yöntemi ile defter tutmak
- Ulusların zenginlikleri
- Fizik ve kimyanın sanayiye uygulanması
- Türkçe, Rumca, Fransızca, Arapça, İtalyanca, İngilizce ticari yazışmalar
- Deniz ve Kara Ticaret Hukukuna giriş
- Ülkenin sanayi ve maliyesi
- Kara kalem ve sulu boya resim

Madde 16: Sınıflar ve ders programı

Madde 17: Altı ayda bir sınav yapılır, sınavı geçen ikinci altı aylık derslere devam eder.

Madde 18: Bir öğrenci bir sınıfta iki yıldan fazla okuyamaz.

İdadi (lise) Sınıfları

1. yıl	2. Sınıf
2 saat Türkçe 2 saat Fransızca 1 saat Fransızca'dan tercüme 3 saat Matematik 3 saat Coğrafya 2 saat Tarih 2 saat Hayvanat 2 saat Resim	2 saat Türkçe 2 saat Fransızca 1 saat Fransızca'dan tercüme 3 saat Matematik 1 saat Osmanlı Coğrafyası 1 saat Osmanlı Tarihi 2 saat Fizik-Kimya 2 saat Tabiat
2 saat Yazı 1 saat muhasebe	2 saat Mimari ve doğa resmi 2 saat Yazı 1 saat Muhasebe

Fenni (Bilim) Sınıfları

3. Yıl	4. Yıl
1 saat Türkçe ve Fransızca 2 saat Ticari yazışma (Türkçe) 1 saat Ticari Yazışma (Fransızca) 2 saat Ticari Matematik 2 saat Ticari Coğrafya 1 saat Ticaret Tarihi 3 saat Fizik-Kimya 2 saat Resim 2 saat Yazı 2 saat Zenginlik İlmî (İktisat) 2 saat Ticaret	2 saat Ticari yazışma ve belgeler 3 saat Matematik 2 saat Ticari Coğrafya 1 saat Ticaret Tarihi 2 saat Resim 2 saat Ticari Mallar 2 saat Ticari Kuruluşlar 7 saat Ticaret İlimleri Deniz Donanımı Osmanlı Sanayi ve Maliyesi 2 saat Ticaret Hukuku

Madde 19: Türkçe ve bunun yanında bir yabancı dil sınavından başarılı olmadan okul bitirilemez.

Madde 20: Günde 7 saat, haftada en çok otuz saat ders yapılacaktır.

Madde 21: Birinci sınıfın ve ikinci sınıfın haftalık ders saati toplamı 30'u, üçüncü ve dördüncü sınıfların 28'i geçemez.

Madde 22: Okulun yönetim kadrosu müdür ve iki yardımcısı ile bir katip ve yeteri sayıda hademedden oluşur.

Madde 23: Müdürün görevi, okulun yönetimi, öğrencinin devam durumunu izlemek, okulun gelir ve giderini hesaplatmak, Ticaret Bakanlığı ile ilişkileri yürütmektir.

Madde 24: Müdür ve öğretmenler her yıl, Ticaret Bakanlığı'na ayrıntılı rapor hazırlayacaklardır

Madde 25: Okulun eğitiminde görev alacak öğretmenler Ticaret Bakanlığı tarafından tayin olunur.

Madde 26: Öğretmenlerin görevleri ders programlarını uygulamak ve okulun idaresine katılmaktır.

Madde 27: Bu yönetmeliği Ticaret Bakanlığı yürütür.

25 Zilhicce 1300 (3 Ekim 1883)

Bu okul yönetmeliği, kurulan okulun ne ölçüde ciddi bir kurum olduğunu göstermektedir. XIX. Yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı Devleti'ni yöneten kadroların kültürel durumları göz önünde tutularak, eğitim tarihçileri ders programlarının Fransa'daki Ecole des Hautes Etudes Commercial'den alındığını ileri sürerler ve ders programının ağır olduğunu belirtirler.

Bu yönetmeliğin ayrıntılı olarak buraya alınmasının bir başka nedeni, bugün hem Marmara Üniversitesi'nin, hem de Ticaret Liseleri'nin kuruluşlarının bu yönetmeliğe dayandırılmakta olmasıdır.

Okulun bir yıl sonraki durumunu ortaya koyan belgelerden bu yönetmelik ve ders programlarında başarı sağlanamadığı anlaşılmaktadır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde A.AMD. 350/10 sayı ile yer alan bu belgelerde, okulun öğrenci sayısının 20 İslam, 11 Rum, 51 Ermeni, Katolik, Frenk , 11 Musevi'den oluşmak üzere 93 kişi olduğu görülmektedir. Yine aynı belgede, okulun öğretmen kadrosu ve ücretleri yer almaktadır. Okul, altı yıl sonra 1306'da (1888-89) kapanmıştır. Yazılı belgeler kapanma nedenini iki nedene dayandırmaktadır. İlk neden öğrenci bulunamamasıdır.

Bu resmi açıklamadır. Maarif tarihçisi Osman Ergin ikinci nedeni, Ticaret Bakan-lığı'nın eksikleri giderememesi ve Maarif Bakanlığı'nın da gerekli ilgiyi gösterme-mesi olarak açıklamaktadır.

Okulun ikinci açılışı 1312 (1894-95) yılındadır. Bu konudaki belge Osmanlı Arşivi'nde irade Maarif 1312 R/3 sayı ile kayıtlıdır.

Bu ikinci açılışta okul Ticaret Bakan-lığı'ndan alınıp, Maarif Bakanlığı'na bağlanmıştır ve üç yıl olarak açılmıştır.

Ders programı aşağıdaki gibidir.

1. yıl	2. yıl	3. yıl
- Ticari ve sinai coğrafya - Fransızca - Ticari Hesap - Muhasebe ve Ticari Yazışma - Ticaret Tarihi - Türkçe ve Fransızca Yazı - Maden, Fizik ve Kimya'nın Ticarete ve Sanayiye Uygulanması	- Çift Yanlı Kayıt Yöntemi - Fransızca - Banka ve Ticaret Şirketleri Muhasebesi - İmparatorluk Kanunlarının Ticaret ile İlgisi - Ticaret Kanunu - Ticari ve Sınai Osmanlı Coğrafyası - Türkçe ve Fransızca Yazı	- Borsa, Ticaret Şirketleri, Demiryolları (Fransızca) - Fransızca Ticari Yazışma - Ticari Mallar - Ticaret Kanunu- Senedat - Ticarethane Yönetimi - Muhasebe - Ticari Muhasebe (Fransızca)

Programın yine Fransızca'dan alındığı ve açılıştan sonra mahreç adı ile yabancı dil hazırlık sınıfı açıldığı bilinmektedir.

Yukarıda XIX. yüzyıl sonuna kadar gelişmeleri özetlenen bu ders programının XX. yüzyılda da sürekliliğini devam ettirdiği görülmektedir.

Buraya kadar yapılan açıklamalar değerlendirildiğinde, Türkiye'de ticaret eğitiminin XIX. yüzyılda, 1883 yılında başladığı görülmektedir. Yine belirtmek gerekir ki, sözü edilen yıl Marmara Üniversitesi'nin kuruluş yılıdır. Kurumun yıllar itibarı ile adı aşağıdaki gibi değişmiştir.⁴

- 1883 Hamidiye Ticaret Mektebi
- 1909 Ticaret Mekteb-i Alisi
- 1924 İstanbul Ulum-ı Aliye-i Ticariye Mektebi
- 1936 İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi

-1959 İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi

-1982 Marmara Üniversitesi (İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi)

Ancak, 1883 yılını Ticaret Liseleri'nin kuruluşu olarak kabul etmek güçtür. 1883 Yılındaki yönetmelikte orta okul mezunlarının da okula kabul edileceği yazılıdır ve okulun idadi yani lise sınıfları vardır. Ancak bu bulgular, 1883 yılının Ticaret Liseleri'nin kuruluşu olarak kabul edilmesine fazla bir olanak vermemektedir. Çünkü:

- İdadi sınıfları, hazırlık sınıfları olarak açılmıştır. Ders programı ağırdır, öğrenci bulmak güçtür. Bu nedenle hazırlık sınıflarına ihtiyaç vardır. Bunlar, yalnız idadi, yani lise olarak adlandırılmamakta, okulun bir parçası olduğunu belirtmek üzere idadi sınıflar denilmektedir.

- Bu hazırlık sınıflarına Sultani, yani bir başka tür liselerin belirli sınıflarını bitirenler de alınmaktadır. Ama bu öğrenciler sınavsız alınmaktadırlar. Bu hazırlık sınıfları lise olarak kabul edilse, başka lise

⁴ Güvemli, O.: İktisadi ve Ticari İlimler Akademileri Tarihi, Sayfa: 105 vss, 2003, İstanbul.

mezunlarının bu sınıflara alınması söz konusu olamazdı.

- Hazırlık sınıflarını bitirenlere idadi ve sultanilerdeki (her ikisi de lisedir) gibi diploma verilmemektedir. Diploması olmayan okul açılır mı? Diploması olmayan okul olur mu?

- Okulun ikinci açılışında, hazırlık sınıfları kaldırılmış ve ders programları üç yıl olarak hazırlanmıştır. Kaldırılan lise değil, hazırlık sınıflarıdır. Lise olarak kaldırma olsa idi, Ticaret Liseleri Ticari İdadiler olarak ayrı bir şekilde açılırdı.

Ticaret eğitimi ve Ticaret Liseleri açısından önemli olan gelişmeler, 1332 yılında (1914-1915) olmuştur. Birinci Dünya Harbi dolayısı ile Türkiye'ye Alman eğitimi de gelmiştir. Bir yandan da 1908 İkinci Meşrutiyet ortamı yaşanmaktadır. Bu gelişmelerin de etkisi ile 1332 yılında ticaret eğitimi ile ilgili bir talimatname yayımlanır. Kitap, 233 sayfadır ve Kısım-ı Evvel (Ticaret Lisesi) ve Kısım-ı Sani (Yüksek Ticaret) bölümlerinin her yönü ile tanıtımını amaçlamaktadır.⁵

Sözü edilen Talimatname'de Kısım-ı Evvel ve Kısım-ı Sani bölümlerinin kuruluş ve kabul koşulları aşağıdaki gibidir.⁶

Kısım-ı evvel- Müddet-i tahsiliyesi üç seneden ibaret olup, bu kısımda ulum-ı ticariyenin tali mertebesi tedris olunur. Bu kısım ikmal eden talebeye mülazemet rüusu verilir. Bu kısımdan mezun olanlar ulum-ı ticariyeyi daha ziyade ameli bir surette tahsil etmiş bulunurlar ki günden güne ilmi ve fenni bir şekil alan ve peyderpey tevessü eden hidemat ve teşebbüsat-ı ticariyeye sahip ve muktedir olurlar ve saha-i rekabette mubareke edebilirler.

Kısım-ı evvele mülhak tam ve nısaf ve devamlı meslek şubeleri- Bu şube tahsil-i tali ve ali gören efendilerden ticarete zaten süluk etmekte bulunanlarla yeni başdan ticarete ticaretle meşgul olmak isteyenlerin yalnız bu sene zarfında malumat-ı mukteziye elde edebilmeleri maksadiyle tesis

⁵ Güvemli, O.: Türk Devletleri Muhasebe Tarihi, Cilt: 4, Sayfa: 365 vss., 2000, İstanbul.

⁶ Sözü edilen kitap, Prof. Dr. Oktay Güvemli Koleksiyonunda bulunmaktadır

edilmiş olup tam devamlı kısımlarına ayrılmıştır.

Tam devamlının müdavimleri mektebin taleb-i asliyesi gibi bütün gün devama mecburdurlar. Nısaf devamlı müdavimini ise haricdeki meşguliyetlerine sekte gelmeyecek surette günün müsaid saatlerinde yalnız iki saat kadar ders görürler.

Kısım-ı sani- Müddet-i tahsiliyesi üç seneden ibaret olup burada ulum-ı ticari-yenin ali mertebesi tedris olunur. Bu kısımın son üçüncü senesi erbab-ı ihtisas yetiştirme üzere ticaret-bankai ticaret-sanayi, ticaret-sehbanelerlik şubelerine münkasim-dir. Yalnız ilk iki sınıfta dersler müste-reken gösterilir. Bu kısım, talebeye bir müesseses-i ticariye, maliye ve sanaiyeyi idareye muktezi malumat-ı esasıyeyi verdiği gibi memleketimizde tekessürü mamul ve mültemiz olan mekatib-i saire-i ticariyeye mütehassis muallimler ve ticaret-i hariciyemize beynelmilel layık olduğu mevki'i temin edecek şebender, memurlar yetiştirmek gayesini takip eder.

ŞERAIT VE KABUL

Kısım-ı evvele; mekatibi-i sultaniyenin devre-i ula veya mekatibi-i idadiyenin ticaret, sanayi, ziraat ve umumi şubelerinden birisini ikmal eden veyahut o derece haiz-i malumat olduğunu bi'imtihan isbat eyleyen ve sini on altıdan dun ve yirmiden ezun olmayan talebe kabul edilir.

Kısım-ı saniye; kısım-ı evvel mezunları ile mekatibi-i sultaniye ve aliye mezunlarından lisan-ı ecnebi ile tedris olunacak dersleri takip edecek surette bi'l-muayene ehliyeti sabit olan ve sinleri ondokuzdan dun ve yermi altıdan ezun olmayan talebe kabul olunur.⁷

⁷ Kimi yabancı sözcüklerin karşılıkları:

Ulum-ı ticariye: Ticari ilimler, Tali mertebe: İkinci seviye, İkmal etmek: Tamamlamak, Mülazemet: Staj, Ruus: Küçük rütbeli, Ameli: Uygulamak, Tevessü: Genişleme, Hidemat: Hizmetler, Mübarek: Bereketli, Mülhak: Dahil, Süluk: Bir sınıfa katılma, Muktezi: İcap eden, Ali mertebe: Yüksek derece, Erbab-ı ihtisas: Uzman kişi, Münkasim: Ayrılma, Tekessür: Çoğalma, Mültemiz: İltimas eden, kayıran, Şebender: konsolos, Şerait: Şartlar, Ula: Şeref, Sultani: Lise, İdadi: Lise, Sini: Derece, yaş, Dun: Aşağı, Efsun: Fazla.

Her iki okul da üç yıllık olup, ders programları aşağıdaki gibidir.

**TİCARET MEKTEB-İ ALİSİNİN KISM-I EVVELİ İLE BU KISMA MÜLHAK ŞUBELERDE
BİR HAFTA ZARFINDA HER DERSİN KAÇ SAAT TEDRİS OLUNDUĞUNU MÜBEYYİN
CEDVELDİR.⁸**

ESAM-I DÜRUS	KISM-I EVVEL			MESLEK ŞUBESİ		SERBEST DERSLER			
	1	2	3	TAM DEVAM	NISF DEVAM- LI	TİCARET- HANE MEMUR- LARI ŞUBESİ	AMELİ TİCARET ŞUBESİ		
							1	2	3
Türkçe (Lisan ve muhabere)	2	2	1	2	1	1	1	1	1
Fransızca (Lisan ve muhabere)	6	6	5	6	2	2	3	3	3
Almanca	6	6	5	3		2	3	3	3
İngilizce				3					
İtalyanca				3					
Hesab-ı ticari, sarrafi ve mali	5	3	4	3	3	3	3	3	
Cebr-i mali ve sarrafi			2						
Usul-i muhasebe ve tatbikatı	6	9	9	6	3	3			
Emtia-i ticariye			2	2				2	3
Kimya ve tağşişatı	2	2	2						
Hüsn-i hat	2						1		
Fizik	2	2							
İstenografi			1						
Daktilografı			1						
İlm-i iktisad ve ihaiyat		9	3	2					
Coğrafya	3	2	3			1	1	1	
Malumat-ı hukukiye		2	2	5	3	2		1	2
	34	36	36	36	12	14	13	15	15

⁸ Yabancı sözcüklerin Türkçe karşılıkları:

Kısm-ı sani: İkinci kısım, Tedris: Eğitim, Esami-i Dürus: Derslerin adları, Nısf: Yarım, Sarrafi: Sarraflığa ait, Tağşiş: Karıştırma, Hüsn-i Hat: Güzel Yazı, Kavanin: Kanunlar, Düvel: Devletler, Riyaziye: Matematik, Muahede: Anlaşma, Muhaberat: Haberleşme, Elsine-i İhtiyari: İsteğe bağlı.

TİCARET MEKTEB-İ ALİSİ KISM-I SANISINDE BİR HAFTA ZARFINDA HER DERSİN KAÇ SAAT TEDRİS OLUNDUĞUNU MÜBEYYİN CEDVELDİR

ESAM-I DÜRUS	KISM-I SANİ				
	BİRİNCİ SINIF	İKİNCİ SINIF	ÜÇÜNCÜ SINIF		
			ŞAHBEN- DERLİK	BANKA	SANAYİ
Nazariyat-ı iktisadiye ve iktisad-ı ticari	4	2			
Mali piyasalar ve banka siyaseti				1	
Nakliyat ve ta'rifeler			1	1	1
Tarih-i ticaret ve sanayi	2				
Coğrafya-yı iktisadi		2	3	3	3
Usul ve kavanin-i maliye			2	2	2
Usul-i muhasebe-i umumiye			2	2	2
İstatistik (umumi ve tatbiki)	2				
Teşkilat-ı siyasiye-i düvel			1		
Hesab-ı ticari, mali ve sarrafi	4	3		2	
Riyazat-ı maliye			2	4	2
İlm-i muhasebe ve muhasebe-i ticariye tatbikatı	4	7			
Banka tatbikatı				3	
Sanayi ve ziraat muhasebesi tatbikatı					2
Daktilografi, istenografi		1	1	1	1
Hukuk-ı düvel ve muahedat-ı ticariye			2		
Nizam-ı şehbenderiye			1		
Kavanin-i ziraiye, sımaiye, ma'deniye			2	2	2
Hukuk-ı esasiye ve idare	2				
Mukayeseli kavanin-i ticariye			2	2	2
Emti'a-i ticariye		2	2	2	4
Tahlilat-ı kimyeviye					2
Teknoloji					2
Fransızca ve muhaberat-ı ticariye	3	3	3	3	3
Türkçe ve muhasebat-ı ticariye ve neşriyat	1	1	1	1	1
Almanca ve muhaberat-ı ticariye	3	3	3	3	3
Elsine-i ihtiyariye: İngilizce, İtalyanca	3	3	3	3	3
Toplam	31	30	33	37	37

İşte Ticaret Liseleri'nin kuruluşu yukarıda sözü edilen Kısım-ı Evvel ile olmuştur. Kabul şartları, Kısım-ı Saniden farklıdır. Sultanilerin ve benzeri liselerin ticaret ve

sanayi gibi belirli bölümlerini bitirenlerin alınacağı belirtilmektedir. Yaş sınırı ise on altıdır. Rüştiye, yani ortaokul mezuniyetinden söz edilmemektedir. Ancak, Kısım-

1 Saniye alınacak öğrencilere daha yüksek tahsil sınırı konulduğu görülmektedir. Kısım-1 Evvel için Rüştüye mezunlarından söz edilmemesinin nedeni, ticari eğitime önem verilmesi olsa gerektir.

Kısım-1 Evvel mezunlarının ayrı diploması vardır ve burayı bitirenler Kısım-1 Sani'ye, yani yüksek kısma devam edebileceklerdir.

Sözü edilen kısım-1 Evvel, daha sonra ticaret Lisesi adını alacak ve Kısım-1 Sani'den ayrılacaktır. Bu okulun adı 1. Ticaret Lisesi olacaktır, 1950'li yıllarda Sultanahmet Ticaret Lisesi olarak adı değiştirilecektir. Bugünkü adı Sultanahmet Ticaret Meslek Lisesi'dir ve Sultanahmet Camii'nin güney duvarlarının dibindedir.

Daha sonra Ankara'da, Galatasaray Lisesi'nin yanında Galatasaray Ticaret Lisesi açılmıştır. Samsun, Mersin Ticaret Liseleri'nin bunları izlediği ve Cumhuriyet döneminde sayılarının hızla arttığı bilinmektedir. Ticaret Liseleri ile birlikte

Ticaret Orta Okulları'nın da kurulduğunu ve bunların Ticaret liseleri ile birlikte eğitim yaptıklarını belirtmek gerekmektedir.

Kaynaklar

Ergin, Osman: Türkiye Maarif Tarihi, Cilt: 3-4, 1977, İstanbul

Akyüz, Yahya: Türk Eğitim Tarihi, 5. Baskı, 1994, İstanbul

Güvemli, Oktay: Türk Devletleri Muhasebe Tarihi, Cilt: 3, 1999, İstanbul

Güvemli, Oktay: Türk Devletleri Muhasebe Tarihi, Cilt: 4, 2000, İstanbul

Güvemli, Oktay: İktisadi ve Ticari İlimler Akademileri Tarihi, 2003, İstanbul

Başbakanlık Osmanlı Arşivi:

-A-DVN. MKL. 2515

-İrade Maarif 1312 R/3

-A. AMD. 350/10

Ticaret Mektebi Ders Programı- 1332 (1914-25), İstanbul, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, Dr. Oktay Güvemli özel arşivi.

Dünya Motorlu Taşıt Üretimi (adet)			
Ülke	2003	2004	Değişim (%)
ABD	12.114.971	11.989.387	-1.0
Japonya	10.286.218	10.511.518	2.2
Almanya	5.506.629	5.569.954	1.1
Çin	4.443.686	5.070.527	14.1
Fransa	3.620.066	3.665.990	1.3
Güney Kore	3.177.870	3.469.464	9.2
İspanya	3.029.826	3.011.010	-0.6
Kanada	2.552.862	2.710.683	6.2
Brezilya	1.827.791	2.210.062	20.9
İngiltere	1.846.429	1.856.049	0.5
Meksika	1.575.447	1.564.816	-0.7
Hindistan	1.161.523	1.511.157	30.1
Rusya	1.278.792	1.385.484	8.3
İtalya	1.321.631	1.141.944	-13.6
Tayland	742.062	927.981	25.1
Belçika	904.383	900.273	-0.5
Türkiye	533.354	823.408	54.4
İran	567.019	717.700	26.6
Polonya	322.061	599.144	86,0
G.Afrika	421.335	455.052	8,0
DİĞER ÜLKELER	3.476.496	3.980.162	14,5
TOPLAM	60.710.451	64.071.715	5,5

Kaynak: Hürriyet gazetesi, 07.06.2005.